

Warszawa, 8 stycznia 2015 r.

KMP.571.80.2014.PK

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Zakładu Karnego w Lublińcu

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) [dalej: OPCAT] oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 6 – 7 listopada 2014 r. do Zakładu Karnego w Lublińcu (zwanego dalej Zakładem, placówką lub jednostką) udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Karolina Goral, (pedagog resocjalizacyjny), Dorota Krzysztoń (kryminolog), Przemysław Kazimirski i Marcin Kusy (prawnicy). W wizytacji wzięli również udział przedstawiciele Fundacji Polska bez barier, którzy zweryfikowali dostępność jednostki dla osób z niepełnosprawnościami.

Celem wizytacji zapobiegawczej pracowników BRPO było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania osób pozbawionych wolności i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W Zakładzie Karnym w Lublińcu przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania Zakładu przedstawionych przez mjr Jolantę Figlak – dyrektora jednostki;

- oglądzie terenu Zakładu, w tym: wybranych losowo cel mieszkalnych, ambulatorium, łaźni, sal widzeń, kaplicy, biblioteki, radiowęzła oraz terenów rekreacyjnych;
- przeprowadzeniu w czasie wizytacji cel mieszkalnych rozmów ze skazanymi;
- zapoznaniu się z losowo wybranymi aktami osobowymi skazanych;
- przeprowadzeniu na osobności indywidualnych rozmów z wybranymi osadzonymi.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną i użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Dokonane w ten sposób ustalenia przedstawiciele KMP przekazali dyrektorowi Zakładu Karnego w Lublińcu oraz wysłuchali jej uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano m.in.: zarządzenie nr 11/2014 Dyrektora Zakładu Karnego w Lublińcu z dnia 27 marca 2014 r. w sprawie porządku wewnętrznego wraz z załącznikami (dalej: porządek wewnętrzny), zarządzenie nr 47/2014 Dyrektora Zakładu Karnego w Lublińcu z dnia 25 września 2014 r., sprawozdanie z kontroli Zakładu Karnego w Lublińcu przeprowadzonej w dniu 11 lutego 2014 r. przez sędziego wizytatora ds. penitencjarnych Sądu Okręgowego w Częstochowie.

2. Legalność osadzenia w jednostce

Zakład Karny w Lublińcu, zlokalizowany w centrum miasta, przeznaczony jest dla kobiet. Jednostka ma charakter zakładu karnego typu zamkniętego z oddziałami aresztu śledczego, zakładu karnego typu półotwartego oraz zakładu karnego typu otwartego. Pojemność placówki wynosi 226 miejsc + 15 miejsc dodatkowych.

Pomimo niewątpliwych problemów z rozmieszczeniem osadzonych wynikających z poziomu zaludnienia jednostek penitencjarnych oraz konieczności zapewnienia wszystkim normy 3 m² powierzchni mieszkalnej, stałe lub nawet czasowe przekształcanie dodatkowych miejsc zakwaterowania (np. izb chorych) w cele mieszkalne, chociaż dopuszczalne na mocy prawa, w ocenie przedstawicieli Mechanizmu nie powinno być stosowane. Takie miejsca posiadają swoje

szczególne przeznaczenie, a skorzystanie z nich winno być możliwe w każdym czasie.

W jednostce odbywają także karę kobiety skierowane do oddziałów terapeutycznych dla osób: z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych.

W dniu 6 listopada 2014 r. w jednostce faktycznie przebywało 229 osadzonych, w tym: 207 skazanych, 4 ukaranych oraz 18 tymczasowo aresztowanych.

Analiza wybranych losowo akt osadzonych nie wykazała żadnych nieprawidłowości związanych z podstawą prawną ich pobytu w Zakładzie oraz ich klasyfikacją.

3. Personel

W dziale penitencjarnym Zakładu zatrudniony jest kierownik działu, psycholog, 5 tzw. wychowawców liniowych, instruktor działu penitencjarnego ds. zatrudnienia i BHP oraz kapelan. Wszyscy ww. pracownicy legitymują się wykształceniem wyższym.

Osobną strukturę personelu, ze względu na specjalny charakter, tworzy dział terapeutyczny, w skład którego wchodzi dwa oddziały: dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo oraz oddział dla skazanych uzależnionych od środków odurzających lub substancji psychotropowych. Dział terapeutyczny tworzy kierownik działu, specjalista ds. uzależnień, instruktor terapii zajęciowej, 4 psychologów oraz 2 wychowawców. Warto jednakże podkreślić, że etaty wychowawców należą do oddziału dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi; oddział dla skazanych uzależnionych od środków odurzających nie zatrudnia wychowawcy – jego funkcję starają się realizować psychologowie. Z informacji przekazanych wizytującym przez personel tegoż oddziału wynika, że konieczność sprawowania funkcji wychowawczych stanowi duże utrudnienie, zwiększane dodatkowo zastępowaniem psychologa ogólnopentencjarnego przez jednego z psychologów oddziałowych.

Opisana sytuacja poza realnym zwiększeniem obciążenia pracą psychologów, stanowi bez wątpienia sytuację trudną także dla samych skazanych, którzy powinny mieć możliwość pełnego rozróżnienia ról psychologa i wychowawcy w procesie ich resocjalizacji (na ten aspekt wskazywały także osadzone z oddziału). Psycholog odpowiedzialny za wsparcie którego efekty ściśle są związane z budowaniem relacji psychologicznej, nie może bowiem jednocześnie być wychowawcą, który m.in. opiniuje wnioski dyscyplinarne. Połączenie powyższych stanowisk jest więc niezasadne z punktu widzenia skuteczności prowadzonych oddziaływań. W ocenie przedstawicieli KMP dyrekcja Zakładu powinna dążyć zatem, do jak najszybszego pozyskania etatu wychowawcy dla oddziału.

Zdaniem wizytujących zatrudnienie 1 psychologa ogólnopenitencjarnego jest niewystarczające dla zapewnienia osadzonym właściwej pomocy psychologicznej. Zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. *w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej: Instrukcja) w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej, na jednego psychologa penitencjarnego powinno przypadać 200 osadzonych. Pracownicy KMP przypominają, że zgodnie ze stanowiskiem Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (dalej: CPT) *w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmocnić napięcie obecne w każdym zakładzie karnym*” (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]). Jak wspomniano wyżej, przy istniejącym zatrudnieniu etatowym w dziale penitencjarnym, nieobecność psychologa ogólnopenitencjarnego pociąga za sobą konieczność jego zastępowania przez jednego z psychologów oddziału terapeutycznego dla skazanych uzależnionych od środków odurzających, komplikując tym samym i tak trudną sytuację w zakresie tegoż oddziału. Mając na względzie powyższe przedstawiciele KMP zalecają zwiększenie obsady psychologicznej w dziale penitencjarnym oraz

pozyskanie etatu wychowawcy w oddziale dla skazanych uzależnionych od środków odurzających.

W 2013 r. funkcjonariusze oraz pracownicy Zakładu uczestniczyli w szkoleniach dotyczących m.in. ratownictwa medycznego, kształtowania umiejętności społecznych (asertywność), postępowania z dziećmiobójkami, radzenia sobie ze stresem, przyczyn zachowań autodestrukcyjnych, wypalenia zawodowego, psychologicznej koncepcji mechanizmów uzależnień, aktywizacji osób nieaktywnych zawodowo, przygotowania skazanych do powrotu na rynek pracy w zakresie arteterapii. W roku bieżącym tematyka szkoleń dotyczyła m.in.: pracy ze skazanymi kobietami dotkniętymi przemocą w rodzinie, problemów seksualnych kobiet odbywających karę pozbawienia wolności, Wzorcowych Reguł Minimalnych postępowania z więźniami, pracy w oddziale terapeutycznym dla osób uzależnionych, pracy ze skazanymi z zaburzeniami osobowości, oddziaływań wychowawczych zapobiegającym samobójstwom więźniów, terapii zajęciowej, postępowania ze skazanymi młodocianymi, pracy z trudnym klientem, nauki języka angielskiego, przeciwdziałania przemocy, pomocy prawnej oraz udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej.

Doceniając zaangażowanie władz Zakładu w organizację szkoleń o tak szerokim zakresie przedmiotowym, pracownicy KMP uważają, że pożądanym, ze względu na specyfikę pracy w więzieniu dla kobiet, byłoby także objęcie psychologów oraz terapeutów superwizją, służącej rozładowaniu napięć powstałych w trakcie wykonywania przez nich obowiązków służbowych i zwiększającą efektywność ich pracy.

Zgodnie z informacjami pozyskanymi w trakcie wizytacji Zakładu, w 2013 r. prowadzone było jedno postępowanie dyscyplinarne wobec funkcjonariusza jednostki. Nie dotyczyło ono jednak wykonywania obowiązków służbowych w Zakładzie. W roku bieżącym (do dnia wizytacji) w jednostce nie toczyły się żadne postępowania dyscyplinarne. Zarówno w roku ubiegłym jak i bieżącym, nie toczyły się również sądowe postępowania karne przeciwko funkcjonariuszom z Zakładu.

W odniesieniu do pozwów cywilnych wnoszonych przez więźniów przeciwko jednostce, z informacji przekazanych wizytującym przez dyrektora Zakładu Karnego

w Lublińcu wynika, że w 2013 r. jedna z osadzonych starała się o odszkodowanie na drodze sądowej z powodu nieodpowiednich warunków pracy oraz narażenia na utratę zdrowia. Powódka wycofała jednakże swój pozew. W 2014 r. toczyły się dwa postępowania - jedno dotyczyło niezapewnienia właściwej opieki medycznej, drugie zaś – umieszczenia osadzonej niepalącej w celi dla palących.

Oceny personelu Zakładu przekazane wizytującym przez osadzone były bardzo dobre. Skazane potwierdzały regularne wizytacje cel przez dyrektora jednostki, bezproblemowy kontakt z wychowawcami oraz wykazywane przez nich zainteresowanie zgłaszanymi przez podopieczne problemami. Skazane z oddziału IV zgłosiły wizytującym problem dotyczący kontaktów z wychowawcą, które odbywają się najczęściej na korytarzu oddziału. Pracownicy BRPO proszą o odniesienie się dyrekcji Zakładu do wskazanego problemu.

4. Warunki bytowe

Osoby pozbawione wolności zakwaterowane są w 6 oddziałach mieszkalnych. Osadzone odbywające karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym dla skazanych uzależnionych od środków odurzających lub substancji psychotropowych przebywają osobno, w wolnostojącym pawilonie mieszkalnym zaadaptowanym na ten cel z dawnej hali produkcyjnej. Pozostałe 5 oddziałów zlokalizowanych jest w zabytkowym budynku pochodzącym z końca XIX wieku.

Osadzone mieszkają w celach wieloosobowych (2 – 8). Najwięcej jest cel 5-osobowych (27), 4-osobowych (10) i 2-osobowych (8). Pozostałe cele to cele: 8-osobowa (5) oraz 3- i 6-osobowa.

Wizytujący zauważają, że stan cel mieszkalnych jest zróżnicowany. Bez wątplenia większość z nich wymaga malowania ścian i sufitów, które poprawiłoby ich estetykę.

Wszystkie cele posiadają zabudowane kąpiki sanitarne oraz stały dostęp do ciepłej wody. W związku z przeznaczeniem jednostki dla kobiet, widoczne są w niej elementy dekoracyjne zwiększające walor estetyczny miejsca pozbawienia wolności (firanki w oknach, narzuty na łóżkach czy obrusy na stołach).

Dobre wrażenia sprawiają również oddziałowe łaźnie stanowiące w praktyce łaźienki z kabinami prysznicowymi i umywalkami. Ponadto w każdej z nich znajduje się pralka automatyczna przeznaczona do użytku osadzonych. Przenośne suszarki znajdują się w łaźniach i celach mieszkalnych. Kąpiele odbywają się dwa razy w tygodniu. W ocenie wizytujących sufity w łaźniach oddziałowych wymagają konserwacji (w większości widoczne były ślady wilgoci).

Na wyposażeniu każdego z oddziałów mieszkalnych znajduje się żelazko, deska do prasowania oraz prodiż. Potrzebę skorzystania z ww. urządzeń osadzone zgłaszają oddziałowej.

W Zakładzie monitorowana jest jedynie cela zabezpieczająca. Zgodnie z informacjami przekazanymi wizytującym przez kierownika działu ochrony, podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego wykorzystywana jest kamera przenośna, o ile pozwala na to przebieg zdarzenia skutkującego decyzją o zastosowaniu przymusu. Przedsiónek celi nie jest wyposażony w monitoring. W ocenie przedstawiciele KMP montaż kamery w tym pomieszczeniu stanowiłaby dodatkową gwarancję praworządnego wykonania środków przymusu bezpośredniego. Mając na uwadze fakt, że w przedsiönku celi zabezpieczającej znajduje się także toaleta dla skazanych, kamera powinna być wyposażona w funkcję maskującą, uniemożliwiającą podgląd sfer intymnych osób pozbawionych wolności załatwiających potrzeby fizjologiczne.

Jednostka dysponuje jedną celą przeznaczoną do wykonywania kary dyscyplinarnej polegającej na umieszczeniu w celi izolacyjnej. W czasie wizytacji w celi nie przebywała żadna z osadzonych (ostatni przypadek wykonania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej miał miejsce w 2012 r.).

Kontrola osobista osadzonych z Zakładu odbywa się w odrębnych niemonitorowanych pomieszczeniach (najczęściej w dyżurkach oddziałowych).

Osoby pozbawione wolności trzy razy w miesiącu mogą dokonywać zakupów na tzw. wypiskę w kantynie mieszczącej się w oddziale I. Kobiety w ciąży mają prawo do dodatkowych zakupów.

Z informacji przekazanych przez dyrektora ZK wynika, że wśród potrzeb remontowych jednostki zauważa konieczność wymiany stolarki okiennej w celach

mieszkalnych, wymianę instalacji wodociągowej i kanalizacyjnej w oddziałach mieszkalnych, wymianę instalacji elektrycznej w oddziale II i III, naprawę dachu na budynku oddziału dla skazanych uzależnionych od środków odurzających oraz przystosowanie celi mieszkalnej do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Wśród planów inwestycyjnych dyrektor wskazała remont dachu głównego budynku penitencjarnego oraz remont nawierzchni wewnątrz jednostki.

Wśród nielicznych uwag krytycznych dotyczących warunków bytowych, odebranych przez pracowników KMP od niektórych skazanych, wskazać należy na brak cennika produktów dostępnych w kantine oraz cen widocznych na artykułach dostępnych w niej do sprzedaży. Wizytujący odebrali również kilka sprzecznych twierdzeń co do możliwości posiadania suszarki do włosów w celi mieszkalnej. Proszą w związku z tym dyrekcję Zakładu o wskazanie praktyki obowiązującej w tej kwestii.

5. Sytuacja więźniów z niepełnosprawnością

W czasie wizytacji, Zakład nie dysponował celą mieszkalną przystosowaną dla osób z niepełnosprawnością. Dyrektor poinformowała jednakże pracowników Mechanizmu, że przystosowanie jednej z cel mieszkalnych do potrzeb takich osób nastąpi w przyszłym roku.

Jak wspomniano na początku Raportu, w wizytacji Zakładu Karnego w Lublińcu wzięli również udział przedstawiciele Fundacji Polska Bez Barrier. Udzielili oni rad i wskazówek dyrektorowi jednostki, jakie względy winny być wzięte pod uwagę przy planowaniu dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Pracownicy Fundacji zauważyli ponadto, że toaleta w nowo-tworzonym kompleksie sal widzeń, która miała spełniać wymogi dostępności dla osób z niepełnosprawnością, nie spełnia ich. W związku z faktem braku zakończenia prac budowlanych, przekazali dyrektorowi Zakładu wskazówki dot. możliwości jej właściwego przystosowania.

Pracownicy Mechanizmu podkreślają, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w

dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Omawiając potrzebę dostosowania jednostek penitencjarnych do potrzeb osób niepełnosprawnych warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić

6. Traktowanie osadzonych

Oceny osadzonych dotyczące traktowania przez funkcjonariuszy SW były pozytywne. Osadzone (zarówno w trakcie rozmów indywidualnych jak i podczas tych prowadzonych w celach mieszkalnych) podkreślały bardzo dobrą atmosferę panującą w jednostce oraz zaangażowanie kadry w pracy z nimi.

W latach 2013 - 2014 (do dnia wizytacji) środki przymusu bezpośredniego zastosowane zostały 6-krotnie wobec 6 osadzonych z Zakładu. W 5 przypadkach użyto siły fizycznej, w jednym przypadku zaś – siły fizycznej i kajdanek.

Analiza nagrania ze stosowania wobec jednej z osadzonych środka przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej, nie wzbudziła wątpliwości przedstawiciela Mechanizmu co do zachowania funkcjonariuszy stosujących ów środek.

Niemniej jednak, zarówno notatka dotycząca opisanej sytuacji, jak i inne ze stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec osadzonych, wzbudziły wątpliwości pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji. Zwracają oni uwagę na operowanie w treści notatek generalnymi przesłankami np. *przeciwdziałanie usiłowania zamachu na życie lub zdrowie własne*. W ocenie wizytujących, dokumenty

potwierdzające skorzystanie z tych subsydiarnych instrumentów oddziaływania wobec osób pozbawionych wolności, powinny w sposób nie budzący wątpliwości wskazywać okoliczności, w wyniku których zasadne było użycie środków przymusu bezpośredniego. Ponadto, przedstawiciele KMP zwracają również uwagę na konieczność każdorazowego uprzedzenia osadzonych, wobec których możliwe jest użycie środków, o takiej możliwości (w 2 z 6 przeanalizowanych notatek, nie było wzmianki o przekazaniu takiej informacji).

W okresie 1.01.2013 – 7.11.2014 r. odnotowano 3 zdarzenia nadzwyczajne na terenie jednostki. Znalazły się wśród nich: bójka lub pobicie, usiłowanie dokonania samobójstwa przez osadzoną oraz napaść na funkcjonariusza lub pracownika w trakcie wykonywania czynności służbowych.

Analizując liczbę przypadków samooagresji wskazać należy, że w latach 2013 – 2014 na terenie Zakładu doszło łącznie do 61 takich przypadków popełnionych przez 17 osadzonych. Znalazły się wśród nich: pocięcia powłok skórnych (43), połknięcia ciała obcego (13), odmowy przyjmowania pokarmów (2), tzw. wbitka (2) oraz usiłowanie popełnienia samobójstwa (1). Wszystkie przypadki samoagresji miały instrumentalny charakter. Każda z osadzonych otrzymała wsparcie psychologiczne.

7. Dyscyplinowanie i nagradzanie

Zgodnie z informacjami przekazanymi wizytującym, w okresie od 01.01.2013 r. do 06.11.2014 r. w Zakładzie Karnym w Lublińcu rozpatrzono łącznie 342 wnioski o wymierzenie kary dyscyplinarnej. W większości przypadków wymierzano naganę (265 przypadków), udzielenie widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, na okres 3 miesiące (38) oraz pozbawienie możliwości otrzymania paczek żywnościowych na okres do 3 miesięcy (21).

Podkreślić należy, że w tym samym okresie udzielono łącznie niemal 10 razy więcej nagród (3338). Wśród najczęściej przyznawanych znalazły się: zezwolenie na dodatkową paczkę żywnościową (717), zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej w ramach ulgi (734), nagrody rzeczowe (472), pochwały (379), zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru na okres nieprzekraczający jednorazowo 14 dni (248), zezwolenie na dodatkowe widzenie (168) oraz zezwolenie

na widzenie bez dozoru, poza obrębem zakładu karnego z osobą najbliższą na okres nie przekraczający 30 godz. (110). Warto również dodać, że w 306 przypadkach osadzone otrzymały zgodę na przepustkę losową w trybie art. 141 a § 1 kkw.

Powyższe dane wskazują, iż w wizytowanej jednostce osadzone zdecydowanie częściej są nagradzane niż karane, co przedstawiciele KMP oceniają pozytywnie.

Wizytujący nie odebrali uwag ze strony osadzonych dotyczących analizowanego obszaru.

8. Prawo do informacji

Dokumentami regulującymi prawa i obowiązki osadzonych w Zakładzie są: zarządzenie nr 11/2014 Dyrektora Zakładu Karnego w Lublińcu z dnia 27 marca 2014 r. w sprawie porządku wewnętrznego wraz z załącznikami (dalej: porządek wewnętrzny) oraz zarządzenie nr 47/2014 Dyrektora Zakładu Karnego w Lublińcu z dnia 25 września 2014 r. zmieniające poprzednie zarządzenie w zakresie umożliwienia skazanym prowadzenia rozmów za pośrednictwem komunikatora internetowego Skype. Kopie porządku wewnętrznego znajdowały się w poszczególnych celach mieszkalnych Zakładu. Treść porządku wewnętrznego nie budzi wątpliwości wizytujących zarówno co do jego przejrzystości jak i jednoznaczności użytych w nim sformułowań.

Na tablicach ogłoszeń wywieszono zostały adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka (również skrzynki na korespondencję).

Zgodnie z informacjami uzyskanymi od osadzonych, przyjętą w Zakładzie zasadą jest ustne informowanie ich przez wychowawców o sposobie załatwienia próśb kierowanych do dyrektora. Tymczasem, zgodnie z zasadą wynikającą z § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 674), organ właściwy do załatwienia wniosku, skargi lub prośby, jest zobowiązany pisemnie zawiadomić zainteresowanego o sposobie ich załatwienia. Wyjątek od zasady pisemności stanowi sytuacja, kiedy prośby i wnioski składane są osobiście w swojej sprawie przez osobę osadzoną w

zakładzie karnym lub areszcie śledczym i są załatwiane bezpośrednio po zgłoszeniu (§ 9 ust 2 ww. rozporządzenia). Pogląd ten podzielił CZSW, w piśmie BPR(s)-0510/1445/3/11, skierowanym do Rzecznika Praw Obywatelskich. W związku z powyższym przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają stosowanie wskazanych przepisów prawa w zakresie informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia ich próśb, wniosków i skarg.

W bibliotece dostępne są informatory dla cudzoziemców, przetłumaczone na języki obce egzemplarze Regulaminu organizacyjno – porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania (j. niemiecki, j. rosyjski, j. angielski, j. hiszpański) oraz orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Wizytujący zauważyli brak informatorów opracowanych przez Centralny Zarząd SW dla osób nowo przyjmowanych do jednostek penitencjarnych. W związku z tym zalecają ich pozyskanie.

Biblioteka dysponuje również literaturą obcojęzyczną. Ponadto zorganizowano w niej stanowisko komputerowe przeznaczone do realizacji przez więźniów dostępu do zasobów Biuletynu Informacji Publicznej. Niestety, wiedza na temat tego ostatniego, nie została potwierdzona podczas rozmów z osadzonymi. W związku z tym pracownicy KMP zalecają wywieszenie adekwatnej informacji na tablicach ogłoszeń.

9. Opieka medyczna

Personel lekarski wizytowanej jednostki stanowią: kierownik ambulatorium - lekarz medycyny rodzinnej (0,6 etatu), lekarz psychiatra (0,3 etatu), ginekolog (0,3 etatu), chirurg (0,3 etatu) oraz stomatolog (0,4 etatu).

Średni personel medyczny stanowi 5 pielęgniarek zatrudnionych na etatach funkcjonariuszy SW.

Skład personelu medycznego uzupełnia dermatolog zatrudniony, w odróżnieniu od wskazanych wyżej osób, na umowę – zlecenia (18 godz. w miesiącu).

Opieka pielęgniarska sprawowana jest od poniedziałku do piątku w godzinach od 7.00 do 19.00. Przyjęcia przez lekarzy odbywają się w dni powszednie zgodnie z obowiązującymi grafikami. Skierowania do lekarzy specjalistów (poza ginekologiem i psychiatrą) wystawia lekarz ogólny.

Skazane, z którymi rozmawiano, dobrze oceniły opiekę medyczną realizowaną w jednostce. Twierdziły, że badania lekarskie odbywają się, co do zasady, bez obecności funkcjonariusza Służby Więziennej, a zatem w warunkach gwarantujących poszanowanie prywatności i tajemnicy lekarskiej.

10. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Korzystanie z samoinkasujących aparatów telefonicznych przez skazane, różnicowane jest w porządku wewnętrznym w zależności od typu zakładu karnego, w którym odbywają karę pozbawienia wolności oraz oddziału mieszkalnego, w którym są zakwaterowane. Zgodnie z postanowienia porządku wewnętrznego, każda ze skazanych ma prawo do codziennego kontaktu telefonicznego. Długość rozmowy dla osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności w warunkach zakładu karnego typu zamkniętego wynosi 5 min.

Osoby tymczasowo aresztowane nie mogą korzystać z aparatów telefonicznych, w tym także w celu skontaktowania się ze swoimi pełnomocnikami. Należy uznać, iż wynikający z art. 217c całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych stoi w opozycji do zagwarantowanego w art. 215 § 1 kkw. tej grupie osadzonych prawa do obrony. Zgodnie z treścią przytoczonego przepisu tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wyjaśnić należy, że korespondencją w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 kkw, przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych technicznych środków przekazywania informacji. W przedmiotowej sprawie Rzecznik wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego, który w dniu 25 listopada 2014 r. wydał wyrok stwierdzający opisaną niezgodność (sygn. akt K54/13).

W odniesieniu do kwestii kontaktów ze światem zewnętrznym należy również zwrócić uwagę na prawo osób tymczasowo aresztowanych, po osadzeniu w areszcie

śledczym do niezwłocznego poinformowania osób bliskich o miejscu ich pobytu – art. 211 § 2 k.k.w. *Kodeks nie określa formy, w jakiej tymczasowo aresztowany może zrealizować to prawo, ale skoro ma ono być zrealizowane bezzwłocznie, osadzony może wybrać najszybszy sposób komunikacji, a administracja Zakładu ma obowiązek mu to umożliwić, nawet na własny koszt. W grę wchodzi przede wszystkim powiadomienie telefoniczne lub depeszą* (S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010 r.).

Widzenia w wizytowanym Zakładzie realizowane są w soboty i niedziele. Ponadto, w poniedziałki odbywają się widzenia bez nadzoru funkcjonariusza oraz bezdozorowe w oddzielnym pomieszczeniu. Skazane z oddziału dla uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych korzystają z widzeń w piątki, zaś tymczasowo aresztowane w czwartki i każdą drugą sobotę miesiąca. Poza wskazanymi dniami widzenia odbywają się również w inne dni, po uprzednim uzgodnieniu takiego zamiaru przez osoby odwiedzające z dyrektorem jednostki.

Dla najmłodszych odwiedzających zorganizowano w kompleksie sal widzeń odrębne pomieszczenie (pokój zabaw) wyposażone w zabawki i gry.

Mając na uwadze fakt wyposażenia sali widzeń w kamerę oraz fakt, że odbywają się w niej również widzenia bezdozorowe (stanowiących *nota bene* jedną z nagród przyznawaną więźniom zasługującym na ten swoisty kredyt zaufania), w ocenie przedstawicieli KMP stosowanie urządzeń monitorujących podczas tego typu spotkań, przeczy ich idei. Dlatego też pracownicy BRPO zalecają demontaż kamery znajdującej się w opisywanym pomieszczeniu, lub wykonanie dla niej trwałej przesłony stosowanej w trakcie udzielania takich widzeń.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom cudzoziemców oraz skazanych, których miejsca zamieszkania pozostają w znacznej odległości od jednostki, w której obecnie przebywają, w Zakładzie Karnym w Lublińcu, skazane mogą korzystać z video-rozmowy za pośrednictwem komunikatora internetowego SKYPE. Zgodnie z aneksem do porządku wewnętrznego jednostki, możliwość ta adresowana jest głównie do matek dzieci do lat 15, cudzoziemców oraz osób, których rodziny zamieszkują w znacznej odległości od Zakładu, a także takich, w których sytuacja ekonomiczna uniemożliwia przyjazd do jednostki.

11. Oddziaływania kulturalno – oświatowe i sportowe

W ramach oddziaływań kulturalno-oświatowych realizowane są w jednostce penitencjarnej programy o charakterze edukacyjnym, sportowym, artystycznym.

Bazę do działalności stanowią świetlica centralna, pomieszczenie terapii zajęciowej, boisko do piłki plażowej, radiowęzeł oraz biblioteka.

Biblioteka w jednostce zorganizowana jest na szczeblu centralnym. Osadzone wypożyczają książki raz w tygodniu.

Codzienna prasa dostarczana jest do poszczególnych cel mieszkalnych na podstawie regulaminu rozdziału prasy.

W jednostce funkcjonuje radiowęzeł, który poza transmisją stacji radiowych emituje także okolicznościowe i cykliczne audycje (muzyka na życzenie, kącik poetycki, horoskop, koncert życzeń). W każdym dniu prezentowane są audycje własne poruszające zagadnienia z różnych dziedzin życia: zdrowie, uroda, sport, prawo, celebryci, święta.

W Zakładzie działa także prężnie teatr „Za kurtyną krat i murów” biorący udział w przeglądach twórczości więziennej i prezentujący swoje sztuki w innych jednostkach penitencjarnych, a także podczas imprez organizowanych dla społeczności lokalnej (m.in.: I Gala wolontariatu w Lublińcu, koncert „W górę serca” na rynku w Lublińcu poświęcony tematyce uzależnienia od narkotyków) oraz ogólnopolskiej (I Ogólnopolski Konkurs Więziennej Twórczości Teatralnej w Poznaniu).

Osadzone z Zakładu Karnego w Lublińcu biorą udział w różnego rodzaju wydarzeniach odbywających się zarówno na terenie jednostki jak i poza nim. Wśród tych które odbyły się na przestrzeni dwóch ostatnich lat wymienić m.in. należy:

- prezentacja spektaklu pt. „Nic nie zrobiłam” w Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Kulach;
- Koncert muzyczny wolnościowego zespołu muzycznego „Drugie piętro” z Katowic;
- spektakl pt. „Koniec świata” grupy teatralnej z Aresztu Śledczego w Gliwicach;

- konkurs karaoke pomiędzy poszczególnymi oddziałami mieszkalnymi – „Pojedynek na głosy”;
- koncerty zespołów muzycznych: „Red House” z Zakładu Karnego w Strzelcach Opolskich nr 1, „Sąsiedzi” z Zakładu Karnego w Strzelcach Opolskich nr 2, „WZB” z Zakładu Karnego w Wojkowicach;
- prezentacja programu artystycznego w formie inscenizacji słowno - muzycznej z okazji Dnia Kobiet przygotowana przez grupę skazanych kobiet odbywających karę pozbawienia wolności w oddziale terapeutycznym dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo;
- wyjście do MDK na seans kinowy „Miłość” Michaela Hanekego (12 osadzonych);
- spektakl teatralny pt. „List z celi” grupy teatralnej mężczyzn z Zakładu Karnego nr 2 w Strzelcach Opolskich;
- spotkania rodzinne matek z ich dziećmi (2 razy w roku dla tymczasowo aresztowanych i skazanych);
- pielgrzymki na Górę św. Anny, do Sanktuarium w Leśniowie. Wyjazdy połączone były z wycieczką krajoznawczą do Mirowa oraz Bobolic leżących na szlaku „Orlich Gniazd”;
- wystawa poświęcona tematyce obozowej, zorganizowana w świetlicy centralnej w ramach programu „Czas, którego nie można zapomnieć”. Ponadto społeczność zakładu wysłuchała prelekcji kustosa Międzynarodowego Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście z Państwowego Muzeum w Oświęcimiu, a także obejrzała projekcję filmu o tematyce obozowej.

W jednostce odbywają się ponadto debaty, organizowane przy współpracy z Katedrą Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego. Uczestniczą w nich pracownicy naukowcy Katedry, studenci tegoż wydziału, kadra penitencjarna, a także osadzone, odbywające karę pozbawienia wolności w tutejszej jednostce.

Wizytujący pozostają pod dużym wrażeniem oferty zajęć kulturalno-oświatowych oraz zaangażowania osadzonych (także tymczasowo aresztowanych) w szereg różnorodnych przedsięwzięć zarówno na terenie jednostki jak i poza nią. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji uznają omawiany obszar za zdecydowanie najmocniejszą stronę wizytowanej jednostki, wyróżniającą ją w sposób znaczny spośród innych wizytowanych przez pracowników BRPO jednostek penitencjarnych.

Podobnego zdania były osadzone, które bardzo pozytywnie wypowiadały w powyższym temacie.

12. Zatrudnienie skazanych i szkolenia kursowe

W czasie wizytacji, zatrudnionych odpłatnie na rzecz jednostki było 29 skazanych, a 19 wykonywało ten rodzaj pracy w formie nieodpłatnej na podstawie art. 123 § 1 kkw.

Osadzone pracują także odpłatnie u kontrahentów zewnętrznych – 3 osoby przy segregowaniu odpadów (*dane usunięto*), 16 osadzonych montuje podzespoły do sprzętu AGD (*dane usunięto*), a 5 osadzonych wykonuje kartki okolicznościowe na rzecz firmy (*dane usunięto*).

Ze względu na wieloletnią współpracę z lublinieckimi jednostkami pomocy społecznej, 13 skazanych zatrudnionych jest nieodpłatnie w DPS Zameczek, w DPS Dom Kombatanta oraz w DPS przy ul. Kochcickiej.

Ponadto, gmina Lubliniec zatrudnia nieodpłatnie 3 osadzone przy pracach związanych ze sprzątnięciem miasta.

W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, w roku ubiegłym zrealizowano następujące kursy szkoleniowe dla łącznej liczby 59 osadzonych: kucharz - kelner, ogrodnik terenów zielonych (2 edycje) oraz malarz – tapeciarski (2 edycje).

Dzięki współpracy z Centrum Edukacji i Pomocy Psychologicznej (*dane usunięto*) w Katowicach realizowane były 3 projekty: „Akademia urody i zdrowego stylu życia” – 20 osadzonych dzięki dwóm edycjom projektu ukończyło kurs instruktora fitness, małej gastronomii wraz z carvingiem oraz kurs komputerowy; „Na

nowo. Program inkluzji społeczno zawodowej dla osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością” - 10 osadzonych ukończyło kurs opiekuna osób starszych i niepełnosprawnych oraz kurs komputerowy; „Akademia utrzymania czystości i pielęgnacji terenów zielonych” .

Wśród projektów zrealizowanych wraz z Centrum (*dane usunięto*) w roku bieżącym wymienić ponadto należy: „Aktywne”, „Perła” (integracja społeczno – zawodowa kobiet zagrożonych wykluczeniem społecznym) oraz „Spółdzielnie socjalne szansą dla osób w szczególnej sytuacji”.

Poza aktywizacją zawodową *sensu stricte*, Zakład realizuje szereg programów resocjalizacyjnych ułatwiających powrót do społeczeństwa. Tytułem przykładu wymienić można następujące programy resocjalizacyjne: „Sekrety kobiet”, „Teatr za kurtyną krat i murów”, „Rodzina – bezpieczna przystań”, „Dobra gospodyni”, „Szansa na lepsze jutro”, „Bona” czy „Drogowskaz”.

Na podkreślenie, w ocenie wizytujących, zasługuje fakt, że dostępne w Zakładzie projekty i programy skierowane są do różnych kategorii osadzonych, umożliwiając tym samym udział w nich możliwie jak największej liczbie beneficjentów (osoby niepełnosprawne, bezdomne, zagrożone wykluczeniem społecznym, młodociane, w podeszłym wieku).

Osoby zatrudnione, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, bardzo dobrze oceniły możliwość świadczenia oraz warunki pracy.

13. Prawo do praktyk religijnych

W wizytowanej jednostce zatrudniony jest ksiądz kapelan, który odprawia regularnie 5 – 7 mszy w tygodniu. Organizuje ponadto Sakrament Bierzmowania, uroczyste msze św., nabożeństwa Drogi Krzyżowej, wyjazdy skazanych na pielgrzymki. Posługi religijne sprawowane przez księdza mają także charakter indywidualny (spowiedź).

Poza kapelanem obrządku rzymskokatolickiego, akredytację wstępu na teren jednostki posiadają także przedstawiciele innych wyznań i ruchów religijnych – Chrześcijańskiej Fundacji „Życie i Misja”- Stowarzyszenie Resocjalizacyjne „Fileo”, Kościoła Zielonoświątkowego oraz Świadków Jehowy.

Żadna z osadzonych kobiet w rozmowach z wizytującymi nie zgłaszała uwag w kwestii realizacji prawa do praktyk religijnych.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Lublińcu:

- a) zwiększenie obsady psychologicznej w dziale penitencjarnym oraz pozyskanie etatu wychowawcy w oddziale dla skazanych uzależnionych od środków odurzających;
- b) objęcie psychologów oraz terapeutów superwizją;
- c) demontaż kamery znajdującej się w sali widzeń, lub wykonanie dla niej trwałej przesłony stosowanej w trakcie udzielania widzeń bezdozorowych;
- d) rozpropagowanie wiedzy wśród osadzonych na temat zasad dostępu do Biuletynu informacji Publicznej w Zakładzie;
- e) zwrócenie uwagi podczas dostosowywania celi mieszkalnej dla potrzeb osób z niepełnosprawnością na konieczność dostosowania również jej najbliższej infrastruktury w celu umożliwienia korzystania przez takie osoby z praw takich jak spacer, opieka lekarska czy zajęcia k-o;
- f) montaż kamery w przedsionku celi zabezpieczającej;
- g) konserwację sufitów w oddziałowych łazniach

2. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Katowicach:

- a) zapewnienie środków finansowych na realizację zaleceń wymagających takich funduszy.